

Tautosakos darbų XLIX tomas pradedamas Bronės Stundžienės straipsniu, skirtu šiemet paskelbtiems Etnografinių regionų metams pažymėti. Autorė regioniškumo temos imasi kiek netikėtu ir lietuvių folkloristikai dar neįprastu rakursu: straipsnyje jos gimtojo Pasvalio krašto folklorinės atminties apraiškas bandoma užčiuopti įvairių laikotarpių šioje žemėje augusių ar iš jos kilusių rašytojų grožinėje ar autobiografinėje kūryboje. Taip tarsi apverčiama lietuvių humanitariniams tyrimams gana įprasta filologinė tyrimų kryptis, mat šiuo atveju ne folkloro kūriniuose ieškoma literatūriškumo, o priešingai – literatūroje folkloro.

Nemenkas straipsnių pluoštas skiriamas tradicinio pasaulėvaizdžio tyrimams. Pradedama nuo žvilgsnio į pačią seniausiąją atmintį: Prahos baltistas Ilja Lemeškinas dar kartą imasi Sovijaus temos ir gilinasi į šio mitonimo kilmę, polemizuodamas su kitais tyrėjais. Straipsnį autorius dedikuoja savo Mokytojai profesorei Bronislavai Kerbelytei. Rokas Sinkevičius savo ruožtu irgi grįžta prie jau ne sykį kitų autorių, tarp jų ir Algirdo Juliaus Greimo aptartos, bet, jo manymu, iki galo dar neįmintos mįslės apie Dievo kumeliuko gimimą. Straipsnyje bandoma naujai pažvelgti į mįslę, atsižvelgiant į jos variantų skirtumus, tradicinę savaitės dienų semantiką, mėnulio amžiaus ribas pagal Bibliją ir šio dangaus kūno periodinio atgimimo sampratą. Dainius Razauskas tęsia ankstesnių savo publikacijų ciklą ir analizuoja didžiojo lietuvių klasiko Kristijono Donelaičio poemoje „Metai“ pasitelkiamus mitinius įvaizdžius. Šįsyk tyrėjo dėmesį patraukė „žolės mitologija“: pirmiausia, žmogaus – augalo žiedo (pumpuro, vaisiaus) metafora, paskui atitinkamas suasmenintos mirties (Giltinės) su dalgiu vaizdinys, karo – pjūties ir pjūties – karo analogijos ir galiausiai žolės, pievos kaip barzdos įvaizdis. Paremiologė Lilija Kudirkienė mėgina atsekti painius patarlės „Kur miežiai guli, rugiai netelpa“ kelius senojoje lietuvių, latvių ir vokiečių raštijoje, atskleisdama įdomų, išskirtinai rašytinį šios patarlės gyvavimo ir plitimo būdą. Siekiama nustatyti, kodėl tokia paprasta, aiški, patogi vartoti patarlė taip ir neįėjo į gyvąją tradiciją. Salomėja Bandoriūtė, savo straipsnyje pereidama į kiek naujesnius laikus, nagrinėja tradicinius liaudies anekdotus ir mėgina atsakyti į klausimą, iš ko juokėsi XIX a. pabaigos–XX a. vidurio lietuviai. Kaip rodo jos tyrimas, anekdotuose galima išskirti tokius pagrindinius pašaipos taikinius: moterys, svetimtaučiai, aukštesnio socialinio luomo atstovai; nemažai esama ir obsceniškų anekdotų. Skyrių užbaigia plati Jūratės Šlekonytės lietuvių pasakų tyrimų apžvalga, aprėpianti ištisą šimtmetį – nuo tradicinės komparatyvistikos iki šiuolaikinių metodų. Pastebėjusi, kad

tyrimų pobūdis ir kryptis priklauso nuo visuomeninių sąlygų, istorinių aplinkybių, autorė parodo, kad Lietuvoje vyrauja komparatyvistika bei filologinis požiūris į pasakas, esama ir mitologinio pobūdžio įžvalgų.

Folkloro gyvavimas įvairiuose dabarties kontekstuose yra kitų dviejų straipsnių tema. Rūta Žarskienė išsamiai, daug istoriografinės medžiagos pateikiančiame straipsnyje nagrinėja muzikavimo Katalikų bažnyčios šventėse raidą: nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės krikšto iki šių dienų. Jos tyrime įtikinamai atskleidžiama baroko muzikinės tradicijos tąsa ir muzikantų vaidmuo XX–XXI a. žemaičių liaudies pamaldumo papročiuose. Austė Nakienė savo ruožtu apžvelgia plačią kultūrinių XX a. virsmų panoramą. Jos dėmesio centre – tradicinės muzikinės kultūros gyvavimas ir transformacijos šiuolaikinio didmiesčio sąlygomis.

Toliau skelbiama Aistės Vasiliauskienės ir Gražinos Skabeikytės–Kazlauskienės parengta šiuolaikinių vaikų pamąstymų publikacija. Šiuos pamąstymus galima laikyti savotišku naujai apčiuopiamu folkloro žanru, balansuojančiu tarp anekdoto ir smulkiosios tautosakos, tarp folklorinės ir individualiosios kūrybos.

Skyrelyje „Iš ekspedicijų patirties“ skelbiami dr. Jono Balio atsiminimai iš tautosakos rinkimo Amerikoje; gyvame, emocijingoje tekste J. Balys pasirodo ne tik kaip griežtas, reiklus mokslininkas, bet ir kaip jautrus, humoro nestokojantis žmogus.

Šiame tome minimos net trys gražios sukaktys. Pirmoji – profesorės, didžiausios lietuvių pasakų tyrėjos Bronislavos Kerbelytės aštuoniasdešimtmetis. Ta proga savo buvusią Mokytoją kalbina vienas iš daugelio jos mokinių, profesorius Rimantas Balsys. Antroji – tai vengrų folkloristo, ilgamečio Tautosakos darbų redaktorių kolegijos nario ir ištikimo lietuvių tautosakininkų bičiulio, profesoriaus Vilmoso Voigto septyniasdešimt penkerių metų sukaktis. Modesta Liugaitė–Černiauskienė parengė apžvalgą apie V. Voigtą, taip pat išvertė jo straipsnį apie vengrų atsikraustymo į dabartinę tėvynę epochą ir vengrų folklorą. „Sukakčių“ skyrelyje prisimename ir anksti mus palikusių lietuvių etnomuzikologę Zofiją Puteikienę, kuriai šiomet taip pat būtų sukakę aštuoniasdešimt metų. Jautrų straipsnį apie nepamirštamą kolegę parašė Živilė Ramoškaitė.

Gegužės 16 dieną atsisveikinome su daugumos lietuvių folkloristų mokytoju, ilgamečiu Vilniaus universiteto profesoriumi Donatu Sauka. Prisiminimo žodį jam skiria Jurga Sadauskienė.

Recenzijų skiltyje recenzuojamos pora knygų: Laima Anglickienė apžvelgia Vidos Savoniakaitės sudarytą straipsnių rinkinį Savas ir kitas šiuolaikiniais požiūriais, o Jūratė Šlekonytė džiaugiasi ką tik išėjusiu slovėnų pasakų apie gyvūnus ir pasakėčių katalogu, kurį parengė mūsų žurnalo redaktorių kolegijos narė Monika Kropėj Telban. Vita Ivanauskaitė–Šeibutienė trumpai pristato žurnalą Lituanus, kurio 60-asis numeris skirtas įvairių lietuviškos tapatybės aspektų analizei.

Tomas baigiamas trumpa folkloristams aktualių pastarojo pusmečio įvykių kronika.